PICIORUL ȚI-L ATING ÎN UMBR
ȘI ALTE POEME INEDITE

PABLO NERUDA

Traducere de Andrei Ionescu

Ediţie, introducere şi note de Dario Osas Prolog de Pere Gimferrer

Copertă şi ilustraţii: KADNA Redactare: LILIANAIACOB Layout & DTP: PETRU ŞOŞA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României NERUDA, PABLO

Piciorul ţi-l ating în umbră şi alte poeme inedite / Pablo Neruda; trad. din lb. spaniolă de Andrei Ionescu.

— Bucureşti: Editura Vellant, 2017 ISBN 978 – 606 – 8642 – 52 – 9

I. Ionescu, Andrei (trad.)

821.1342

Tuş pies toco en la sombra y otros poemas inéditos

Copyright © PABLO NERUDA and FUNDACIÓN

PABLO NERUDA, 2014
Copyright © Editura Vellant, 2017
Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparţin Editurii Vellant. Editura Vellant
Splaiul Independenţei 319, Bucureşti, Sector 6
www.vellant.ro

INTRODUCERE

Din 1986, Fundaţia Pablo Neruda îşi asumă misiunea de a conserva şi ocroti opera poetului. O parte din această operă este reprezentată de o foarte bogată colecţie de scrieri inedite, în formă manuscrisă sau dactilografiată. Documentele acestei colecţii se păstrează în cutii special concepute pentru conservarea hârtiei, instalate într-o boltă blindată, cu umiditatea şi temperatura controlate şi întrunind toate condiţiile de siguranţă care se recomandă pentru acest tip de documente.

Poemele inedite publicate în acest volum au scăpat revizuirilor lui Matilde Urrutia, soţia poetului, care a făcut, cea dintâi, ordine în colecţie şi a început să caute texte inedite ale lui Neruda sau poeme apărute în publicaţii rare. În pofida grijii cu care Matilde a tratat această muncă, unele poeme au continuat să-şi menţină statutul de inedite.

În iunie 2011, Fundaţia Pablo Neruda a demarat proiectul de elaborare a unui catalog cât mai complet cu putinţă al originalelor în manuscris sau dactilografiate din opera lui Pablo Neruda, descriind în amănunt documentele, identificând cărei cărţi îi corespunde fiecare dintre poemele originale, verificând dacă textele sunt complete sau dacă sunt fragmente şi, în sfârşit, comparându-le cu versiunile publicate. Această operaţiune a implicat revizuirea fiecărei file şi, pe parcurs, au apărut surprize.

A fost o călătorie excepţională în interiorul poeziei lui Neruda, în materialitatea ei primordială. Fiindcă să lucrezi cu originalele a însemnat să intri în contact cu ceea ce am putea numi pulsul poetului. Să vezi aceste originale era ca şi cum te-ai fi întors la momentul iniţial al creaţiei poemului. În cartea sa *Maremoto* (*Tsunami*), Neruda descrie organismele şi rămăşiţele pe care le depozitează marea pe plajă. Examinând manuscrisele sale, aveam uneori senzaţia că pe hârtie se rostogoleau valuri de versuri care, retrăgându-se, luau cu ele cuvintele eliminate

şi corectate şi apoi lăsau în loc versiunea desăvârşită a poemului.

Deosebit de interesantă a fost examinarea ciornelor manuscrise care ar fi putut corespunde primelor versiuni ale unui poem. În ele, rândurile versurilor au o anumită înclinaţie, ascendentă sau descendentă, uneori se întrerup când sunt şterse şi, de asemenea, când ne indică vreo corectură.

Am băgat de seamă, pe deasupra, alte detalii, cum ar fi prezenţa rechizitelor cu care lucra poetul: caiete şcolare din anii, 50 şi, 60, coli de hârtie, blocnotesuri de diferite mărimi, unele cu mărci necunoscute, fabricate în ţări străine, caiete studenţeşti, file desprinse dintr-un caiet, cerneluri de diferite culori. Uneori, poetul scria pe foile de meniu sau pe programele muzicale de pe vapoarele cu care călătorea, iar versurile se iveau printre opţiunile de apetitive, feluri principale, deserturi şi vinuri, ca înşirate în lista de bucate.

Pe alocuri, versiunile dactilografiate sunt presărate cu corecturile autografe ale poetului. Există şi poeme neatinse de modificări sau cu intervenţii minime. Pe drumul acesta, al mâinii care trasează literele, al cernelii şi al panglicii îmbibate cu cerneală, al bătăii la maşină şi ai copiei dactilo, se ajungea la versiunea tipărită.

Însă unele poeme refuzau să urmeze acest drum până la sfârşit. Erau cele mai puţine – şi chiar acest caracter excepţional le făcea deosebit de interesante. Nu exista nicio indicaţie, niciun semn care să marcheze condiţia lor excepţională, de poeme inedite. Am căutat de atâtea ori, sperând să le găsesc în vreunul dintre numeroasele volume de poezii ale lui Pablo Neruda, sau în antologiile cu poeme diverse, fără niciun rezultat. Era ca şi cum aceste texte s-ar fi ascuns în pădurea originalelor poetului, camuflându-se printre miile de hârtii şi printre sutele de mii de cuvinte, pentru a-şi păstra nebiruită condiţia de poeme inedite.

Aceste poeme aparţin unei lungi perioade care se

întinde de la începutul anilor, 50, până cu puţin înainte de moartea poetului, în 1973. Procesul de transcriere a rămas fidel scriiturii poetului. În afara câtorva accente, în cazurile în care nu există echivoc, s-a respectat ortografia originală, îndeosebi în privinţa semnelor de punctuaţie. Ediţia în facsimil include câteva dintre poemele scrise de mână şi reprezintă o mică mostră a varietăţii suporturilor materiale folosite de autor. Selecţia de note care închide cartea dezvăluie particularităţile fiecăruia dintre manuscrisele găsite şi oferă cheia pentru datarea şi situarea lor înăuntrul corpusului poetic al lui Pablo Neruda. E important să punctăm faptul că aceste texte nu sunt variaţiuni la alte poeme publicate mai înainte, ci au o existenţă proprie, şi că toate se încadrează în marile teme ale poeziei sale: dragostea, natura patriei sale, lumea şi lucrurile care se află în ea, propria biografie, datoriile poetului, călătoriile, ocupaţiile şi lucrările omului, reprezentările sinelui.

Prin calitatea lor literară şi curiozitatea pe care o suscită, aceste poeme merită, fără îndoială, să fie încorporate în opera tipărită a lui Pablo Neruda. Cred că apariţia lor ilustrează condiţia lui de poet inepuizabil. Inepuizabil nu atât prin descoperirea unor texte inedite care îi aparţin, lucru neobişnuit şi eveniment literar de prim rang, cât mai ales prin posibilitatea unor lecturi reînnoite – altfel spus, a numeroaselor şi diverselor recitiri ale imensei lui opere.

DARÍO OSES

Director al Bibliotecii şi Arhivelor Fundaţia Pablo Neruda

PROLOG

Ca orice operă inedită ce se publică postum, volumul de faţă prezintă câteva necunoscute, rămase nesoluţionate, care n-au nimic de-a face cu datele intrinseci ale redactării fiecărui poem îndeobşte, ci cu faptul că, nefiind aduse la cunoştinţa noastră de Neruda însuşi, suntem puşi faţă-n faţă numai cu forma lor

redactată, pe care o socotesc în general definitivă, chiar dacă uneori întreruptă sau neterminată.

Principalele semne de întrebare privesc poemul care încheie volumul, precum şi pe acela care figurează cu numărul 4, fără îndoială cel mai valoros dintre toate. În acest poem există cel puţin două categorii de dubii. Prima se referă la versul „e-o goană neoprită de siclu ce străbate lumea”. Un prim imbold ne-ar face să socotim că „*siclo*” („siclu”) e o greşeală de dactilografiere în loc de „*siglo*” („secol”), „*ciclo*” („ciclu”) sau „şi/o” („siloz”), dar, în filologie, adesea se impune *lectio dificilior*: cuvântul „*siclo*” („măsură” sau „monedă”) există, iar amplificarea semantică pe care ar presupune-o folosirea lui aici nu e mai mare decât aceea de care au parte la Neruda alte cuvinte. Îmi vine în minte un poem, de asemenea postum, al lui Juan Ramón Jiménez, care începe aşa: „Mă aşteptai în acest aur/ al dimineţii vestite de *oto*” – chiar dacă „*oto*” *e o* pasăre de noapte (colocvial, „*autillo*”, în româneşte, „ciuf”), primii editori au considerat că este folosit în loc de „*oro*” („aur”), cuvânt pe care apariţia ulterioară a manuscriselor autografe s-a însărcinat să-l înlăture, în favoarea cuvântului „*oto*”.

Cealaltă categorie de dubii se referă la unele aparente redundanţe, de care nu poate fi vorba la un poet cu atâtea resurse ca Neruda. Avem, pe de-o parte, „petalele care formează forma ta”; dar asta nu e prea departe de „forma uniformă” prezentă la un poet pe care probabil Neruda nu l-a citit (chiar dacă, pragmatic vorbind, ar fi putut să-l citească), J.V. Foix, cu care avea în comun prietenia cu Éluard, García Lorca şi Aleixandre: era ceva, prin urmare, în spiritul epocii. Cea de-a doua aparentă redundanţă apare de două ori: „pomul cel umbros ce cântă-n umbră”, „trupul de-ţi întinzi deodată în umbroasa umbră”; dar aceasta are legătură directă cu „umbra cea mai umbroasă” a lui Miguel Hernández, vers din *Viento del pueblo* din 1937, acelaşi an în care Altolaguirre scotea ediţia spaniolă a volumului *España en*

el corazón de Neruda.

Problemele ce apar în ultimul text al volumului sunt de altă natură. Mai întâi, numele mascaroanelor. Să-l lăsăm astăzi deoparte pe „Patrick Morgan”: în textul său din 1970, Neruda nu dă numele de botez al piratului sau căpitanului Morgan. Cât priveşte „Roa Lynn”: „Roa” e un termen nautic, referitor la prova unei ambarcaţiuni, iar „Lynn”, nume anglo-saxon, înlocuieşte scandinavul „Lind”. Neruda nu vorbeşte despre soprana care a fost muza lui Andersen, ci de propriul său mascaron de provă. Începând, pe de altă parte, de la versul al unsprezecelea, poemele capătă un caracter vădit politic, referitor fără îndoială la America Latină şi, în mod special, la Brazilia, chiar dacă nu numai la ea (însă aici apar A, fabelele” cu grafia obişnuită în mai multe ediţii ale operei lui Neruda). În 1968, Brazilia se afla sub un regim de dictatură militară. „Ceea ce aduce apa” e un vers care precede „tot ce trece pe aceste ape!”, şi e greu să nu te duci cu gândul la epave plutitoare sau cadavre; „râul cu patru braţe” reprezintă, după părerea mea, brazdele deschise în apă de cele două mascaroane. Morgan este, după cum precizează Neruda în textul din 1970, mascaronul de pupă. Situaţia Americii în 1968, din perspectivă revoluţionară, se poate desprinde din „Mesajul către Conferinţa Tricontinentală” al lui Che, difuzat în anul anterior, cu numai câteva luni înainte de moartea sa.

Numeroasele poeme în versuri scurte, construite după modelul *Odelor elementare*, dovedesc încă o dată că provin din fragmentarea endecasilabilor în stil italian, la care Neruda se poate întoarce în orice moment, în cadrul aceluiaşi poem. Poemul 3 e întrerupt: după „ce aleargă”, versul următor începe cu „m-a”, cel mai probabil „înapoi” (sp. *detrás*). O importanţă mai mare prezintă întreruperea poemului 11, ce afectează şase versuri tăiate cu o linie, însă lizibile, care de altfel continuă: aici, suprimarea funcţionează ca o elipsă şi ne putem gândi că, în intenţia poetului, cuprinde *in nuce* întregul pasaj şters.

Nu ştiu cu cât succes însemnările acestea vor reuşi

să întregească notele lui Darío Oses despre poeme. Însă, în realitate, dacă iubitorii lui Neruda şi specialiştii în opera lui ar putea să aibă nevoie de ele, de nimic, sau de mai nimic, din toate acestea n-au nevoie cititorii lui, oamenii „în carne şi oase" cărora, cum spunea Unamuno, li se adresează scriitorul. Aspiraţia lui, aici, ca şi în toată întinsa şi neîntrerupt admirabila lui operă poetică (niciodată n-am crezut în presupusa ei inegalitate), constă în a izbuti o expresie poetică imanentă, care să se impună de la sine ca realitate în acelaşi timp verbală şi faptică, ireductibil propusă cititorului şi acceptată de el. O astfel de acceptare e prealabilă sau cel mult simultană cu orice analiză posibilă. Neruda caută să instaureze raţionalul cu uneltele care altora le-au slujit la ceea ce Dalí a numit „cucerirea iraţionalului" şi, dintr-un alt unghi de vedere, Lukács a denumit „asaltul raţiunii" Raţiunea poetică – alianţa, urmărită cândva de suprarealism, dintre Marx şi Rimbaud – explică acea condiţie bătăioasă, de forţă verbală eliberatoare, pe care o au aceste poeme definitive şi irefutabile.

PERE GIMFERRER

POEME
DE
DRAGOSTE

Piciorul ţi-l ating în umbră, mâinile-n lumină, şi-n zbor mi-s călăuză ochii tăi de vultur

9

Matilde, cu sărutările deprinse de pe-ale tale buze deprins-au ale mele să cunoască focul.

Picior crescut din ovăzul primordial, înteţindu-se lupta inimă de preerie, când mi-am lipit de sânul tău urechea, zvâcnit-a-n al meu sânge1 silaba ta araucană.

Î

Ilizibil (N. e<±).

Niciodată singur, cu tine pe pământ, traversând focul.

Niciodată singur.

Cu tine prin păduri culegând săgeata tumefiată a zorilor, muşchiul reavăn al primăverii.

Cu tine în lupta mea, nu cea aleasă de mine ci singura.

Cu tine pe străzi şi pe nisip, cu tine dragostea, oboseala, pâinea, vinul, sărăcia şi soarele unei monede, rănile, durerea, bucuria.

Toată lumina, umbra, stelele, tot grâul secerat, corolele de floarea-soarelui uriaşe, plecate sub greutatea lor, şi zbor de cormoran înfipt în cer, cruce deasupra mării, tot spaţiul, toamna, garoafele, niciodată singur, cu tine.

Niciodată singur, cu tine, pământule, Cu tine, marea, viaţa şi tot ce sunt, ce dăruiesc şi tot ce cânt, materia aceasta iubirea, pământul, marea, pâinea, viaţa.

Unde-ai fost? Ce-ai făcut?

Ah, iubirea mea când pe uşa asta n-ai intrat tu, ci umbra, ziua ce se sfârşea, tot ce nu eşti, te-am căutat prin toate ungherele, mi se părea că eşti în pendulă, că poate te-ai ascuns în oglindă, că ţi-ai pliat râsul nebun şi l-ai lăsat să răsară de sub scrumieră tu nu erai, nici râsul tău nici părul tău nici paşii tăi mărunţi şi iuţi

Ce lasă-n mâna ta de aur frunza de toamnă care cântă ori poate tu cenuşă-mprăştii în ochii cerului ori poate ţi-a dăruit mărul lumina lui înmiresmată ori poate-ai hotărât culoarea oceanului în înţelegere cu valul?

Porunca ploii-a fost ca plânsul felul să şi-l schimbe când prăbuşit în hohot, când potolit în oft, şi-amarnica tăcere, de lănci împunsă, pe-aripi de vânt purtată şi de timp să se prefacă-n frunze şi arome.

Se ştie că înflăcărată zi ce-aleargă-n carul ei de grâne e-o goană neoprită de siclu ce străbate lumea şi mă întreb de nu cumva tu la război lucrezi tesând beteala tainică

9 9

a dalbei nave ce cutreieră întunecata noapte de nu cumva din picătura sângelui tău se naşte culoarea piersicii, de nu cumva din căuşul mâinilor tale curg râurile de nu cumva ochii tăi deschişi în mijlocul cerului, vara fac pe pământ să cadă din soare spada-i galbenă.

Atunci străbate raza lui într-o sclipire îmbietoarea-ţi cupă, corole, nisipuri, vulcani, iasomie, deserturi, rădăcini şi-ţi duc mireasma la cuiburile din pădure, la roza furioasă a bărzăunilor, viespilor, leilor, şerpilor, vulturilor şi muşcă şi-nţeapă şi se înfig în ochii tăi înlăcrimaţi, căci din pământ sămânţa ta impetuoasă a risipit pe brazdă limba soarelui mânios.

Odihneşte-ţi coapsa pură şi arcul cu săgeţi întinde-ţi în noapte petalele care-ţi formează forma, picioarele de lut să urce pe scara culmii de tăcere treaptă cu treaptă-n vis cu mine simt că te-nalţi atunci în pomul cel umbros ce cântă-n umbră. Iubita mea, ce neagră-i noaptea lumii fără tine obârşia abia o-ntrezăresc şi limba-abia pricep iar filele eucalipţilor cu greu le descifrez.

De-aceea trupul de-ţi întinzi deodată în umbroasa umbră sângele tău se-nalţă în râul timpului şi-ascult cascada cerului cum şipotul şi-l trece prin iubirea mea te contopeşti cu focul care curge scriindu-mi genealogia să-mi dăruiască viaţa ta de aur ramul jinduit, şi floarea care-ndrumă vieţi şi le continuă grâu îngropat în pâine ce-

mpărtăşeşte viaţa şi lutul cu gingaşe mâini ce-s fără asemănare, şi trenuri care şuieră trecând prin gări pustii, buchet de micşunele şi grămezi de aur, în urma navei spuma ce se naşte şi moare şi aripa păsării marine zbătându-se-ntre valuri ca-ntr-o clopotniţă.

Îmi plimb privirea-ngustă peste ţinutul cel teribil cu stinşi vulcani ce-au fost cândva un foc zămislitor, agonia, păduri mistuite cu pume şi păsări iar tu, însoţitoarea mea, poate eşti fiica fumului, poate nu ştii că te-ai născut din foc şi furie, din fulgere de lavă fierbinte ţi-e plămădită gura liliachie, sexul tău în muşchiul de ars gorun, ca un inel în cuib, din foc se-nalţă degetele fine şi trupul tău întreg din flăcări se iveşte. Ca-n vis mi-aduc aminte că încă-i cu putinţă să-ntrezăresc obârşie de brutar.

Tu încă eşti a selvei pâine, a grâului dintâi cenuşă.

O, dragoste, din moarte la viaţă o frunză a pădurii, şi înc-o frunză pe câmp frunzişul mândru putrezeşte, palatul văzduhului şi-al trilului, şi casa cea frumoasă în verde-nveşmântată se-afundă-n umbră, -n apă, cuprinsă de fiori.

Acolo, ştim, în umeda putreziciune, au germinat seminţele mărunte, mireasma şi-o înalţă salcâmul şi-o risipeşte-n lume.

Iubita mea ce stai ascunsă, porumbiţa mea neînduplecată, crenguţa mea de noapte, steaua mea de nisip, cu siguranţa stirpei tale de mândră roză îmi mistui zbuciumatul suflet în scânteieri de vâlvătaie.

Cutreier prin hăţişuri înconjurat de elefanţi răniţi, răsună răpăit de tobe şi glasu-mi împletesc cu ploaia şi pasu-mi potrivesc cu rătăcirea, până ce, iată, te iveşti ca o cupolă şi mâna mi-o întind spre ochii tăi sălbatici căutând cu luare-aminte la visul meu şi la obârşia durerii mele.

Firava oră a crescut cum creşte luna cea firavă, pe cer, navigând prin văzduh a crescut fără grabă, fără pată, şi n-am ştiut că şi noi facem parte din rotirea ei, că părul, vorbele, arterele, lobul urechii sunt umbra omului, un fel de fir, de fibră mai tare decât orice, decât oricine, timpul urcând şi-mbătrânind şi tot crescând în ceasul cel subţire.

Căutând zidurile Angolului în lumina boabelor de rouă în ceaţă am aflat că nu mai existau, a fost mistuit de război bastionul de lemn masiv şi abia de se ivea în lumina muribundă umbra sau arma sau pulberea de oseminte arse.

Pădurile din Sudul somnolent au acoperit cu iederă războiul şi pacea morţilor, mânia şi sângele mohorât

Şaizeci şi patru de ani târăşte veacul ăsta şi pe şaizeci păşesc acuma eu, spuneţi-mi ai cui sunt ochii aţintiţi la numerele moarte?

Cine eşti, prietene, duşman al liniştii mele rătăcitoare?

Ştii tu cum au fost zilele şi cronica, răscoalele, călătoriile, războaiele, bolile, inundaţiile, timpul ce uneori a părut un ostaş învins, cum s-au tocit pingelele de-atâta alergat pe la birouri toamna, ce făceau oamenii în mină, pe piscul argintiu Chuquicamata, pe nesfârşita mare chiliană, antarctică, pe o corabie cu velele-ngheţate?

Ce-mi pasă mie, paşii bătrâni te-or învăţa şi ţi-or cânta cât de amar şi cutremurător e timpul cel impur şi radios cu colţi de hienă, cămăşi atomice şi-aripi de fulger, pentru ai tăi ochi ce-s încă nenăscuţi deschide-voi de fier şi rouă cronici de veac hulit şi binecuvântat, un secol sumbru, cu oameni trişti şi ferecaţi la gură care pe vremea mea au început să aibă conştiinţă, case cu canalizare, şi-au ţinut sus drapelul stropit cu sânge şi suplicii.

Prin văzduh mă apropii de raza cea roşie din părul tău.

Din pământ şi din grâu sunt făcut, iar când mă apropii focul se aprinde

năuntrul meu şi înfierbântă pietrele şi făina.

De aceea creste şi se înalţă i i *y* inima mea făcându-se pâine pentru ca foamea ta s-o devoreze, sângele meu e vinul ce te-aşteaptă.

Tu şi cu mine suntem pământul cu roadele sale.

Pâine, foc, sânge şi vin – iubirea pământească ce ne mistuie.

Inima mea, soare al sărăciei mele, e ziua asta, ştii?

Ziua asta a trecut parcă neobservată între două nopţi, între soare şi lună

I

datoriile senine şi treburile obişnuite

I 9

parcă a trecut curgând dusă de curent parcă a trecut prin apa cristalină şi atunci

9

tu cu mâna ta ai ridicat-o proaspăt peşte din cer, strop de răcoare, plin de mireasmă înviorătoare umezit de acel clopot matinal ca o înfiorare de trifoi în zori, astfel a trecut în mâinile mele şi s-a făcut stindardul tău şi al meu, îmi amintesc, şi-am străbătut»

alte străzi căutând pâine, sticle strălucitoare, o halcă de curcan, lămâi, o creangă înflorită ca în acea zi înflorită când din corabie, înconjurată de-ntunecosul azur al mării sfinte paşii tăi mărunţi te-au adus y coborând treaptă cu treaptă până la inima mea, iar pâinea, florile, corul vertical al amiezii o albină marină deasupra florilor de lămâiţă, toate acelea, noua lumină pe care nicio furtună n-a stins-o în căminul nostru a ajuns iar aşa cum a plecat, aşa s-a-ntors din nou istovită.

Lăudată fie ziua şi mai cu seamă ziua aceea.

Lăudată fie aceasta şi oricare zi.

y

Marea îşi va scutura clopotniţa.

Soarele e o pâine de aur şi lumea e în sărbătoare.

y

Iubirea mea, vinul nostru nu se termină niciodată.

ALTE
POEME
Chiar şi la aceşti ani
9 9
Înaintaţi
I
În plină cordilieră a vieţii mele
9
după ce am suit culmi de zăpadă verticală şi am păşit pe podişul diafan în lumina crucială te văd lângă marea cu cochilii de scoici culegând vestigii de pe plajă pierzându-ţi timpul cu păsările ce străbat singurătatea mării te privesc şi nu-mi vine să cred sunt chiar eu atât de naiv, atât de stângaci, atât de pustiu.

Tânăr, de curând venit de la ţară, poet cu freza linsă şi pantofi scâlciaţi
9
eşti tu sunt eu care trăiesc din nou, descins din ploaie, tăcerea şi braţele tale
9 9
sunt ale mele versurile tale au bobul des al ovăzului, răcoarea rodnică a apei pe care navighează frunze şi păsări din pădure, ei bine, băiete, acum ascultă, păstrează întinde-ţi tăcerea»

cu luare aminte până când în tine se coc cuvintele, priveşte şi pipăie lucrurile, mâinile ştiu, au o înţelepciune oarbă, băiete, trebuie să fii în viaţă
9
un bun fochist, un fochist pe cinste, nu te făli făcând pe scriitorul, închipuindu-te argonaut, ori lebădă, ori trapezist printre fraze pompoase şi baloane de săpun, obligaţia ta e să vezi de cărbune şi de foc
9
trebuie să-ţi murdăreşti mâinile
9 9
cu ulei încins, cu fum de cazan, să te speli, să-ţi pui o haină nouă şi atunci

9

vrednic de cer, tu vei putea să te ocupi de crin, să foloseşti lămâiţa şi porumbelul să ajungi radios, fără să-ţi uiţi condiţia»

de om uitat, de negru, fără să-i uiţi pe-ai tăi, şi nici pământul, căleşte-te şi calcă hotărât pe pietrele tăioase apoi întoarce-te.

Frunze de liliac toate frunzele, mulţimea frunzişului, pavilion tremurător al pământului, chiparos ce ţintuieşte văzduhul, foşnet al stejarului, iarbă adusă de vânt, tremurătoare alei de plopi, frunze de eucalipt curbate ca nişte»

luni însângerate, frunze, buze şi pleoape, guri, ochi, părul pământului, îndată ce pe nisip cade un strop de apă răsună triluri, castanul negru e ultimul ce-şi trage seva, magnolii şi crânguri de pini, grei de miresme meri învioraţi.

I

„Nu te împăuna”, a scris cineva pe peretele meu.

Eu nu cunosc scrisul şi nici mâna celui ce-a inscripţionat fraza în bucătărie. Nici nu l-am invitat.

A intrat prin acoperiş.

Atunci cui să-i răspund? Vântului.

Ascultă-mă, vântule.

De mulţi ani vanitoşii

9

Îmi aruncă-n faţă propriile vanităţi deşarte, ăsta e, arată uşa pe care o deschid seara, cartea la care lucrez, patul care mă primeşte, casa pe care o construiesc, ăsta e, ăsta e, ponegritorii mă arată cu degetele lor chircite de plante-agăţătoare, înfumurarea lor mi-o pun în cârcă, mă învinuiesc de ale lor păcate, ce ţin în ei ascuns îmi latră-n fată.

t t

Poate că sunt vanitos, da, sunt şi vanitos.

Nu pentru poezia mea, aş zice.

Să vedem, să chibzuim cum stau lucrurile.

Toată viaţa mi-a circulat prin trup ceva ca un şuvoi de sânge pe care-l descifrez pe hârtie, adeseori am treabă, chemarea nu-i ascult, trebuie să scriu rânduri pe care nu le citesc, trebuie să cânt pentru cineva pe care nici măcar n-o să-l cunosc vreodată.

Ce-i drept, primesc scrisori care îmi spun:

cuvântul tău mi-a redat dragostea, mi-a dat viaţă, m-a găsit în închisoare, şi eu socot

9

că acest sânge care circulă, sânge invizibil pe care-l am în alte vene trăieşte încă de acum.

Dar de îndată ce a ieşit din mine, am uitat poezia.

Nu găsesc vreo vanitate gravă în uitarea mea, nici în ceea ce am aflat, cum nu găsesc nici în pantofii mei, în vechii mei pantofi scâlciaţi

9

de mult ce-am hoinărit, la fiecare cinci ani îmi fac un costum nou, cravatele mele spălăcite nu se împăunează cu nimic, acuma, dacă în clipa de primejdie pentru poporul meu am luat drapelul şi am urcat în clopotniţă uitând de valul cu chenar de spumă, uitând de floarea din marginea drumului, n-am făcut mai mult decât oricine altcineva, poate chiar mai puţin decât toţi.

Minunată ureche, dublu fluture ascultă lauda ta, eu nu vorbesc despre micuţa ureche cea mai iubită făcută poate din sidef frământat cu făină de roze.

Nu, eu vreau să aduc laude unei urechi

De cum vede un vapor chilianul se urcă, se înstrăinează, se pierde.

Bogatul merge la Vezuviu, ignoră culmile materne, înaltul foc andin, zboară spre Broadway, spre Clinica Mayo, spre Moulin Rouge, bietul chilian, cu singura lui pereche de pantofi străbate ţinutul Neuquen, întinderile uitate de lume din Patagonia, cutreieră pustiile limanuri peruane, se instalează cu foamea lui în Columbia, migrează cum poate, îşi schimbă steaua cum şi-ar schimba cămaşa,» * *

e nebuna chiliană cu ochii răzvrătiţi cu inima uşoară, cu pielea paradiziacă sau vânzătorul ambulant de vinuri, de chitare, de lulele sau marinarul ce se însoară în Veracruz şi nu se mai întoarce la insula lui, la înmiresmata Chiloe, ostrov marin.

M-am rostogolit sub copite, caii au trecut peste mine ca un ciclon timpul acela avea stindardele lui, dincolo de pasiunea mişcărilor studenţeşti se revărsa peste Chile un val de nisip şi sânge din minele de salpetru, cărbunele minelor în care se lucra din greu, cuprul udat cu sângele nostru smuls din zăpadă, şi astfel se schimba harta, pastorala naţiune se ridica precum o pădure de pumni strânşi şi de cai, şi înainte de a împlini douăzeci de ani am primit odată cu bâtele poliţiştilor, zvâcnirea unei inimi largi, subterane, luând apărarea vieţii altora am înţeles că era a mea, am dobândit şi mi-am făcut prieteni ce mă vor apăra întotdeauna, fiindcă poezia mea a primit, abia născută, medalia durerii lor.

Adolescenţă tulbure, tristă şi fragedă, smârcuri sumbre în care cad frunzele trupurile, cuvintele loviturile dure şi iubirea amară, vârstă precum spaţiul, lipsită de rădăcini, deschisă şi mai necunoscută decât noaptea, cu mai multe stele decât umbra ei.

Timp impur de atingeri fără răspuns, de ostenitoare drumuri şi ochi înfometaţi

1 9

de cărţi cu sete devorate spre a-nţelege viaţa care ne cheamă-n stradă, ne priveşte, şi n-o vedem cu Baudelaire pe umăr şi umbra corbului cu Lautréamont urlând în coşciug nepedepsit.

Aşa.

departe de Garcilaso şi ţărmurile sale pieptănate de pana lebedelor şi astfel, semiblestemaţi, smintiţi, alăptaţi la sânul literaturii cu toate beznele în mână, iresponsabili şi viteji, punându-ne în mişcare încetul cu încetul, croindu-ne drumul, în căutarea pâinii, a casei, a femeii, ca toţi

oamenii.

u u

Şi caii unde sunt?

9

De-atâta trăit şi murit

9

persoanele bine crescute de-atâta spus bună ziua şi la revedere cu bună cuviinţă

9 9

nu şi-au luat rămas-bun la timp de la caii vegetali

Eu am încălecat pe-un strop de ploaie am încălecat pe-o picătură de apă dar eram atât de mic pe-atunci că am alunecat pe clisă şi mi-am pierdut harnaşamentul între potcoave şi buruieni, omul e ocupat acum şi nu mai priveşte pădurea profundă şi nu cercetează frunzişul, nici nu-i mai cad frunze din cer omul e ocupat acum ocupat să-şi sape mormântul.

Trebuie să vezi ce înseamnă tăcerea în mahalalele Valdiviei, de aceea omul nu va cunoaşte comunitatea subsolului comuniunea rădăcinilor, fiindcă morţii care au abdicat de la iureşul vieţii au murit înainte ca ceasul să le sune.

Totuşi, după câte înţeleg inima e o frunză pe care vântul o face să bată.

15

Anzilor

Cordiliere ninse.

Anzi albi, ziduri ale patriei mele, ce linişte

9

se lasă peste voinţa, pe suferinţa neamului meu.

Sus, munţii argintii, jos, tunetul verde al oceanului.

Totuşi poporul ăsta răzbate prin asprele pustietăţi, prin ziduri de talazuri şi spre seară îşi ia

9

chitara şi cântă urmându-şi drumul.

9 9

Niciodată poporul meu nu s-a oprit.

Eu ştiu de unde vine şi unde»
va ajunge cândva cu-a lui chitară.
De-aceea nu mă sperie soarele sângeriu peste albul zăpezii, cordiliera spectrală închizând drumurile.
Poporul meu are mâinile bătătorite de cât a excavat mineralele tari, cunoaşte duritatea >
şi merge înainte, tot înainte.
Noi, chilienii, popor sărac, mineri, pescari, vrem să ştim ce se petrece dincolo de zăpezi, şi aşteptăm de la mare mesaje şi ştiri, noi aşteptăm.
Iarna
Anzii se îmbracă în nesfârşitul lor veşmânt, pe Aconcagua încremenit-a creasta sub plete îngheţate, dorm marile cordiliere, se odihnesc culmile sub acelaşi cearşaf
I 9
Întins cât vezi cu ochii râurile înţepenesc, peste planetă cade zăpada dându-ne fiori de gheaţă, însă primăvara munţii morţii
9 9
renasc, apa e din nou materie vie, cântec, şi iarba ascunsă renaşte, pe urmă totul e aromă de mentă suavă sau grave araucani, sub vălul îndoliat al condorilor bâtlanii îşi iau rămas-bun
9
de la tăcere.
Atunci întreaga cordilieră din nou tărâm e pentru chilieni, şi între mare şi înălţimi
9 9 9
se înmulţesc focurile.
Primăvara străbate munţii»
cu al ei veşmânt
9
de vânt florile albastre umplu de aur înmiresmat vechile cicatrici ale pământului, se primeneşte totul, totul zboară, vin şi se duc
9
ştirile lumii, istoria ne poartă înainte, paşi osteniţi de

conchistadori, mai sus decât stâncile cele mai înalte se înalţă omul.

* >

pe culmea

Anzilor, omul, invincibila creştere, mersul popoarelor.

Iar de pe înălţimile înzăpezite, înălţându-şi

9 9

capul, cu mâinile pe lopată, scrutează zarea chilianul fără teamă, fără tristeţe.

Pe mare, pe zăpadă, pe nisip, ne vom deschide drumuri. Vom lupta.

Zi de primăvară, lungă zi pentru Chile, lungă şopârlă verde tolănită în amfiteatrul zăpezii, în faţa albastrului marin.

9

Soarele şi apa peste pielea ta verde, sub solzii tăi respiră pământul renăscut, târându-te aluneci şi renaşti, din flori iei pete roşii de polen.

A. I.A.A.

Îţi târâie

9 9

greierii, te ciocăneşte o pasăre, trăieşti

9

Înmiresmată vietate verde, coadă de aur, hrăneşti

9

şi te hrăneşti cânţi

9

şi te cântăm, adormită zi senină nu ştii în timp ce pe creştet ţi se urcă

9

galbeni scarabei, iar vântul te dezmiardă cu sunet de viori, nu ştii astăzi»

cui i-a fost dat să moară, nu-i cunoşti pe cei ce urmează cortegiul nu-l ştii, nu-l cunoşti pe cel care-a fost scos din casă azi-noapte, pe fata rămasă fără slujbă, inelul căzut de pe degetul mamei direct în cutia cămătarului cu ţipăt de greiere rătăcit, în agonie, printre atâtea zămisliri,

navă a germinaţiilor acostată în delicata primăvară chiliană, odihnă-ţi afli.

* /

sclipitoare, precum o mantie sacră valu-nspumat se apropie şi se prelinge pe trupul tău, şi cerul te-ncununã, vuietul mării îţi sapă în piatră cântec de laudă, arde între spade spinoase corola cactusului, se naşte din nou lumea.

Pe pământ chilian, cum vine primăvara, glasul, neregulata teogonie, năvalnica înmugurire, desprind o zi, o verde zi întinsă în zăpadă în faţa mării.

9

Dau bineţe cerului.

Nu se mai vede ţărmul. S-a desprins ieri şi azi-noapte de navă.

A rămas în urmă Chile, doar câteva păsări zboru-şi înaltă»

ţipând în văzduh numele patriei mele.

Obişnuit cu despărţirile mi-am ţinut plânsul: unde mi-am închis lacrimile?

Sângele suie din tălpi şi până-n creştet, vărsându-şi focul.

Dar unde se ascunde plânsul?

Când te-apasă durerea, se iveşte şi el. Eu însă despre altceva vorbeam. Mi-am ridicat privirea deasupra numai cerul şi iar cerul, azur tăiat de şiruri de nori nevinovaţi precum uitarea.

E nava norul mării şi am uitat de soarta-mi, de pravă şi de lună, unde mă duce valul n-am habar, nici încotro mă poartă nava.

Nici marea n-o găsesc, şi nici uscatul.

Se-ntoarce de la foc fochistul, şi de la steaua-i, astronomul, de la funesta-i pasiune, cel căzut în transă, şi de la punga lui cu bani, avarul, de la furtuna nopţii, marinarul, poetul se întoarce de la spumă, soldatul, de la frică, pescarul, de la pasărea furtunii, măicuţa, de la febra lui Juanito, de la vârtejul lui de noapte, hoţul, iar meşterul, de la maşinărie.

Se-ntoarce de la foamea-i băştinaşul, judecătorul, de la zbaterea către verdict, pizmaşul, de la pricina durerii, de la picioarele ei frânte, dansatoarea, din vârf de zgârie-nori, constructorul, de la a zecea lui viaţă, faraonul, şi târfa, de la vorba-i prefăcută, eroul se întoarce din uitare, săracul, de la ziua ce-a trecut, chirurgul, de la chipul hâd al morţii, boxerul, de la bietul lui contract, altul se-ntoarce de la geometrie, exploratorul, de la infinit, bucătăreasa, de la vasele murdare, romancierul, de la o intrigă amară, de la foc stins se-ntoarce vânătorul, din desfătări şi zbucium, adultera, profesorul, de la paharul său de vin, intrigantul, de la pumnalu-nfipt în spate, închide grădinarul cupa rozei, iar cârciumarul îşi botează vinul, întemniţatu-şi încropeşte pledoaria, măcelarul şi-a spălat mâinile, măicuţa a uitat de rugăciuni, minerul, de tunelul lunecos, şi ca ei toţi eu las ceva deoparte, din noaptea tuturor alcătuind o mică noapte pentru mine, se-apropie soţia mea, se face linişte şi visul dă din nou ocolul lumii.

Ursuzul care nu vorbea cu nimeni, ostilul ignorant ce-am fost întotdeauna, dinainte de-a mă naşte, zbătându-mă între orgoliu şi teama de-a nu fi iubit, ajuns-am să dau mâna cu oricine şi m-am lăsat sunat fără vreun chef la început, acceptând oricare glas, oricare sfat venit pe fir de alamă, conversaţii metalice, până ce mi-am ieşit din mine şi cu mâinile sus ca-n faţa unui revolver, m-am predat înjosirilor telefonului.

Eu, cel care, cu un tact deosebit, m-am depărtat de anumite oficine, de ostentative palate industriale, numai văzând aparatul cel negru care, deşi silenţios, mă insulta, eu, poet stângaci ca raţa pe uscat, m-am lăsat corupt încredinţându-mi urechea superioară (pe care, inocent, o destinasem păsărilor şi muzicii) acelei prostituţii de fiecare zi, conectându-mi la ureche duşmanul ce-mi puse stăpânire pe întreaga fiinţă.

Am ajuns să fiu telefin, telefonia, telefant sacru, mă prosternam când înspăimântătorul clopoţel al despotului îmi solicita atenţia, urechile şi sângele, când un glas din

greşeală întreba de mecanici sau de târfe, ori era o rudă nesuferită, o mătuşă uitată, inacceptabilă, vreun beţivan cu premii naţionale care ţinea morţiş să mă înjure ori vreo actriţă mult prea boită şi mieroasă gata să mă violeze, să mă seducă prin telefonul ei cel roz.

Mi-am schimbat hainele, obiceiurile, sunt numai urechi, tremur de teamă că n-o să mă sune ori o să mă sune idioţii, angoasa mea n-a cedat la medicamente, doctori, proşti, oameni de stat, s-ar zice că devin treptat un telefon, un negru şi abominabil instrument prin care ceilalţi să-mi comunice dispreţul lor când n-o să le mai fiu de vreun folos, adică viespile să nu mai poată să vorbească prin corpul meu.

Aceşti doi oameni singuri, aceşti primi oameni acolo sus ce-au luat cu ei din noi?

Din noi, oamenii de pe Pământ?

Îmi trece prin gând că lumina aceea a fost nouă, steaua aceea cu coadă ce călătorea, ce înghiţea şi scurta distanţele, acele chipuri noi în marea singurătate, în spaţiul pur între astrele fine şi îmbrobonate de rouă ca iarba în zori, ceva nou venea de pe pământ, aripi sau înfiorare mari picături de apă sau gând neprevăzut, pasăre ciudată zvâcnind cu-aceeaşi depărtată bătaie a inimii umane.

Dar nu numai asta, ci oraşe, fum, zgomot de mulţimi, clopote, viori, paşii copiilor ieşind de la şcoală toate acestea începând de acum trăiesc în spaţiu, căci astronauţii nu erau singuri, duceau cu ei pământul nostru, miros de muşchi şi de pădure, iubirea, bărbatul cu femeia înlănţuiţi, ploaia terestră peste păşuni, ceva flutura precum o rochie de mireasă în urma celor două nave spaţiale:

era primăvara pământului ce înflorea pentru întâia dată, ce cucerea cerul ne-nsufleţit purtând în înalt sămânţa omului.

Roa Lynn şi Patrick Morgan în aste ape acostaţi, în râul ăsta cufundaţi, înverşunaţi, împliniţi, trişti, se

îndreaptă către mare sau către infern, cu o iubire înflăcărată care-i azvârle în lumină sau îi smulge dintre sargase:

dar apele în întuneric continuă să vorbească, să povestească de sărutări şi de cenuşă, de străzi însângerate de soldaţi, inacceptabile întâlniri ale mizeriei cu plânsul:

câte nu se petrec în aste ape!

Viteza şi spaţiul, miasma tabelelor1 şi măştile spaimei.

Trebuie să vezi ce aduc apele râului cu patru braţe!

1

În spaniolă, *fabelas*, una dintre mărcile stilistice ale lui Neruda. (N. red.)

NOTE

Acest poem, ca multe altele de Neruda, e dedicat lui Matilde Urrutia, cea de-a treia soţie şi muza lui constantă. E un manuscris pe o singură pagină, cu multe corecturi. A fost găsit într-un caiet în care, în cea mai mare parte, se află manuscrise originale din volumul *Memorial de Isla Negra* (*Memorialul de la Isla Negra*) şi două poeme din *Plenos poderes* (*Puteri depline*): „Odă lui Acario Cotapos” şi „Lui don Asteno Alarcón, cronometrist din Valparaiso”, pe lângă un text în proză despre Venezuela, datat 23 ianuarie 1959. Poemul pe care-l comentăm a fost găsit în continuarea acestui text şi, prin poziţia lui, ar putea fi datat între 1959 şi 1960.

POEMUL 2

Acest poem a fost găsit într-un caiet pe coperta căruia stă scris „Ode” şi, pe prima pagină, „1956”. Se află în continuarea manuscrisului cu oda ce poartă titlul provizoriu „Naufragiul unei nave îndoliate”, publicat sub titlul „Odă unui vas de pescuit” în *Tercer libro de las odas* (*A treia carte a odelor*). Pe urmă vine începutul ciornei unui poem dedicat, foarte probabil, lui Matilde: „Nu eşti făcută din vis, iubire scumpă / Eşti compactă precum un măr. / Eşti plină de lumină, rază-ntr-un buchet de roze, / iar contra luminii precum un strugure sălbatic”. Aceste versuri sunt şterse. Pe pagina următoare se află alte poeme răzleţe şi, de asemenea, eliminate, şi în sfârşit manuscrisul ce cuprinde poemele „Odă bătrânului poet”, tot din A *treia carte a odelor*. Cel mai probabil, atunci, este ca „Niciodată singur, cu tine” să fi fost scris în 1956, ca parte din această carte, în care până la urmă n-a mai fost inclus.

Acesta este primul dintre poemele scrise pe un caiet în care se află şi manuscrisele poemelor „Timpului care mă cheamă”, publicat cu titlul „Odă timpului ce va veni”, din data de 22 septembrie 1956, „Odă unor flori albastre”, cu aceeaşi dată, şi „Ode ale întregii lumi”, toate trei din volumul *A treia carte de ode*, la care se adaugă „Odă

farfuriei”, din volumul *Navegaciones y regresos* (*Călătorii pe mare şi întoarceri*). Data la care a fost scris acest poem, prin urmare, ar trebui să fie undeva în septembrie 1956. Pe prima filă a caietului sunt câteva însemnări răzleţe ale lui Neruda care spun: „Teme – Absenţă – Zănateca mea”. Pe o altă coloană: yinel – colier – ac” Pe alta: „ode: câine – cal pumă

— Canar – pisică” În sfârşit: „atenţie! – corectură – vers în – timpului

— Ce cântă”. Aceste însemnări marginale se referă, în parte, la posibile teme pentru ode. De fapt, în *Călătorii pe mare şi întoarceri*, poetul a inclus câte o odă pentru câine, cal şi pisică. Tema absenţei ar putea să corespundă chiar poemului „Unde-ai fost? Ce-ai făcut?”

POEMUL 4

Şaizeci şi patru de ani târăşte veacul ăsta şi pe şaizeci păşesc acuma eu

Judecând după versurile „Şaizeci şi patru de ani târăşte veacul ăsta şi pe şaizeci / păşesc acuma eu”, poemul a fost scris de Neruda în 1964. Este anul în care apare *Memorialul de la Isla Negra*, marea recapitulare poetică-autobiografică a lui Neruda când a împlinit şaizeci de ani, şi în care poetul scrie partea iniţială din la *barcarola* (*Barcarola*). „Ce aşază-n mâna ta de aur” poartă amprenta poemelor de dragoste din cartea pomenită mai sus: versuri lungi şi, între altele, aluzia la obârşia rurală a femeii iubite pe care o întâlnim, bunăoară, în poemul „Tu printre cei care păreau străini”: „acolo, pe drumurile deschise de regate apoi devorate, / făceai să-ţi cânte coapsele şi te asemănai, veche şi pământească, cu o araucană”.

Acest poem pare de asemenea să anunţe *Fin de mundo* (*Sfârşit de lume*), pe care Neruda începe să-l scrie în 1968. Acest lucru se vede în „Ce aşază-n mâna ta de aur” când, bunăoară, poetul vorbeşte despre „cât de amar şi cutremurător e timpul cel impur şi radios, cu colţi de hienă, cămăşi atomice şi-aripi de fulger” şi despre „cronici

de fier şi rouă ale unui veac hulit şi binecuvântat”.

Există o singură versiune dactilografiată a acestui poem.

POEMUL 5

Manuscrisul original al acestui poem se află pe una dintre paginile unui meniu tipărit pe o coală, proprietatea lui Jorge Selume Zaror, pe care acesta ne-a încredinţat-o cu amabilitate pentru includerea în volum. Are o însemnare marginală, după câte se pare, a lui Matilde, şi sună precum urmează: „În ziua de 29 / decembrie 1952 /11 dimineaţa / zburând la 3500 de metri / înălţime între / Recife şi Río de Janeiro” Se prea poate ca Neruda să-l fi scris când se întorcea cu avionul din Europa pentru a se întâlni cu Matilde la Aflăntida, în Uruguay, ca să petreacă împreună sărbătoarea de Anul Nou.

POEMUL 6

Scris pe foi volante, acest poem a fost găsit într-o cutie în care se mai aflau şi altele, care în cea mai mare parte au fost incluse în două cărţi de ode: *Nuevas odas elementales* (*Noi ode elementare*) şi *Navegaciones y regresos* (*Călătorii pe mare şi întoarceri*). În acest poem, Neruda zice:

„Paşii tăi / mărunţi te-au adus / coborând / treaptă cu treaptă / până la inima mea” Găsim această aluzie la paşii mărunţi ai lui Matilde şi în alte texte ale sale. Astfel, bunăoară, în „Vizitatoarea Insulei Capri” din *Las uvasy el viento* (*Strugurii şi vântul*), zice: „şi aceşti paşi mărunţi au măsurat pe rând / insulele vulcanice din patria mea” Apoi, în poemul „Iubire” din *Barcarola*, scrie: „am citit alfabetul / pe care paşii tăi mărunţi îl lăsau mergând pe nisip”.

POEMUL 7

Acest poem e deosebit de interesant. Un poet matur îl interpretează pe tânărul poet care a fost şi-i dă câteva sfaturi despre munca lui. Aceste sfaturi adresate propriului „eu” din tinereţe ar putea fi valabile pentru toţi poeţii tineri. Valoarea poemului, în parte, e dată de tematică, dat fiind că, după câte ştiu, în opera lui Neruda nu se află

nimic asemănător cu ce au fost *Scrisorile către un tânăr poet* ale lui Rainer Maria Rilke. Neruda îi spune poetului tânăr să nu se fălească „făcând pe scriitorul, închipuindu-se argonaut, ori lebădă, ori trapezist printre fraze pompoase şi baloane de săpun”, ci să-şi murdărească mâinile, să lucreze cu materia şi cu elementele, cu cărbunele şi cu focul. Neruda foloseşte aici imaginea poetului-fochist pentru a se referi la munca poetului ca meserie, printre atâtea altele, şi la condiţia poetului, care nu trebuie să fie diferită de aceea a restului oamenilor, nu e marcată de un destin superior şi nu e condiţia unui „mic zeu”, cum zice Huidobro. În alte momente, chiar şi în discursul rostit la primirea Premiului Nobel, a folosit imaginea poetului-brutar, care îndeplineşte cu dăruire şi iubire îndatoririle unei meserii pe cât de umilă, pe atât de necesară comunităţii.

Acest poem a fost găsit într-o cutie care conţine manuscrise originale, îndeosebi ale unor ode: către primăvară, către Walt Whitman, către Louis Aragón, care ulterior au fost incluse în volumele Ode *elementare*, *Noi ode elementare* şi *Călătorii pe mare şi întoarceri*.

Acest poem, scris pe file răzleţe, aparţine, fără îndoială, epocii odelor şi corespunde, prin urmare, dorinţei lui Neruda, cum zice Saul Yurkievich, de a lărgi domeniul poeziei „pentru a îngloba întreaga lume, pentru a conţine întreaga întindere a realului”. Pe deasupra, poezia odelor se ocupă de lucruri în momentul unic şi irepetabil în care poetul le surprinde, cum se întâmplă în „Odă pentru o castană căzută pe jos”; nu este o odă închinată castanei, ci unei castane anume, care se află într-o situaţie tranzitorie şi specială. La fel se petrec lucrurile în „Odă pentru un buchet de violete”. Acestui tip de ode pare să-i aparţină „Frunze”, unde poetul percepe un peisaj cu frunze pe care-l fixează în poezia lui, înainte de a se şterge din lume.

Acest poem a fost găsit într-o cutie care conţine manuscrise, îndeosebi de ode: către primăvară, către Walt Whitman, către Louis Aragón, care ulterior au fost incluse

în volumele *Ode elementare*, *Alte ode elementare* şi *Călătorii pe mare şi întoarceri*.

POEMUL 9

Acest poem, scris pe file răzleţe, a fost găsit într-o cutie care conţine manuscrise, îndeosebi de ode: către primăvară, către Walt Whitman, către Louis Aragón, care ulterior au fost incluse în volumele *Ode elementare*, *Alte ode elementare* şi *Călătorii pe mare şi întoarceri*. Prezintă anumite asemănări cu „Odă invidiei”, din *Ode elementare*, în care poetul vorbeşte despre propria experienţă cu privire la invidia celorlalţi: „S-au ridicat / ameninţări / împotriva poeziei mele, / cu bâte, cu cuţite, / cu cleşti negri” în pofida acestui fapt, proclamă hotărârea de a-şi face pe mai departe datoriile de poet: „Ce pot să fac? / Eu cred / că voi cânta mai departe / până la moarte”, „voi scrie nu numai / ca să nu mor, / ci ca să-i ajut / pe alţii să trăiască, / pentru că se pare că cineva / are nevoie de cântecul meu”.

În „Nu te împăuna”, Neruda mai vorbeşte şi de duşmanii nevăzuţi care-l arată cu degetul şi îl acuză, însă el nu poate să nu se achite de obligaţiile de poet şi de cetăţean. Apare din nou aici, de asemenea, ideea pe care Neruda o dezvoltă în alte texte şi pe care o preia, în parte, de la Whitman, anume că poetul trebuie să vorbească făcând să se audă glasul popoarelor sau să traducă viaţa colectivă: „Toată viaţa mi-a circulat prin trup / ceva ca un şuvoi de sânge / pe care-l descifrez pe hârtie”.

POEMUL 10

E posibil ca acest poem să fie o încercare de a scrie o „Odă urechii”, pe care Neruda a lăsat-o neterminată. Înrudirea poetică cea mai vădită este cu odele pe care Neruda le-a închinat câte unei părţi a trupului: craniului, ficatului, ochiului. Acest poem a fost găsit într-o cutie care conţine manuscrise de poeme, îndeosebi ode: către primăvară, către Walt Whitman, către Louis Aragón, şi care pe urmă au fost incluse în diferite volume: *Ode elementare*, *Alte ode elementare* şi *Călătorii pe mare şi*

întoarceri.

POEMUL 11

Acest poem, scris pe file răzleţe, a fost găsit într-o cutie care conţine manuscrise de poeme, îndeosebi ode: către primăvară, către Louis Aragón, care pe urmă au fost incluse în diferite volume: *Ode elementare*, *Alte ode elementare* şi *Călătorii pe mare şi întoarceri*. Acest poem ar putea fi o odă închinată chilianului călător şi s-ar potrivi foarte bine cu ultima carte citată, dacă se ţine seama că originalul se încheie cu şase versuri şterse: „Chiliene, nu pleca, / nu pleca, chiliene. / Ţara asta lunguiaţă / ne-a căzut la zbuciumatul joc de cărţi / al veacului al XV-lea şi al geografiei”.

E interesant că, după ce a constatat această condiţie călătoare a chilianului, la care în limbaj popular se face referire prin expresia „labă de câine”, Neruda a scris acel apel adresat chilianului transhumant să nu-şi părăsească ţara, şi la care până la urmă a renunţat. Totuşi, această interpretare e coerentă cu ceea ce poetul a spus în discursul prin care îşi dona colecţia de cărţi şi cochilii de melci Universităţii din Chile, la 20 iunie 1954: „Poetul nu e o piatră rătăcită. Are obligaţii sacre: să plece şi să se întoarcă […]. Mai ales în aceste patrii solitare, izolate între ridurile planetei, martori integrali ai primelor semne ale popoarelor noastre, toţi, toţi, de la cei mai umili, la cei mai semeţi, avem norocul să ne făurim patria, de a fi cu toţii întrucâtva părinţii ei” în acest poem îşi fac apariţia călătorii, de la cei mai puternici, la cei mai umili, iar dacă se iau în considerare versurile eliminate, toate trimit deopotrivă la ieşiri în larg şi întoarceri.

POEMUL 12

Acest poem a fost găsit într-un caiet în care, în cea mai mare parte, se află originale manuscrise din volumul *Memorialul de la Isla Negra*, precum şi două poeme din *Plenos poderes* (*Puteri depline*): „Odă pentru Acario Cotapos” şi „Pentru don Asteno Alarcón, cronometrist la Valparaiso”, pe lângă un text în proză despre Venezuela,

datat 23 ianuarie 1959. Acest poem se află în continuarea celui intitulat „Poezia II”, publicat în *Memorialul de la Isla Negra*, sub titlul „Artă magnetică”. Acesta din urmă e datat cu 24 aprilie 1961, Isla Negra. Cel pe care-l comentăm e datat în ziua următoare, la ora 11 dimineaţa. E limpede că, în el, Neruda se referă la oraşul Santiago, aşa cum l-a cunoscut când a sosit în capitală, în 1921, la şaptesprezece ani, şi la profundele schimbări politice şi sociale de la începutul anilor ’20. Pe atunci, poliţia îi ataca pe manifestanţi cu trupe de cavalerie. De aici, versurile: „M-am rostogolit sub copite, caii / au trecut peste mine ca un ciclon”.

Referindu-se la anii aceia, poetul notează în memoriile sale: „Noi, studenţii, sprijineam revendicările populare şi eram loviţi cu bâte de poliţişti, pe străzile din Santiago”.

Acest poem, împreună cu cel care urmează, „Adolescenţă tulbure, tristă şi duioasă”, este datat 26 aprilie 1961, scris tot la Isla Negra şi aflat în acelaşi caiet – el se referă limpede la tinereţea poetului; trebuie să fi fost scrise pentru *Memorialul din Isla Negra*, carte în care până la urmă n-au mai fost incluse.

POEMUL 13

Am indicat în nota anterioară locul în care a fost găsit acest poem. Nu ne rămâne decât să adăugăm că aici apare mărturisită poziţie antilivrescă pe care Neruda o afirmă în diverse poeme şi scrieri, unde stabileşte o opoziţie între creaţia literară şi viaţă, şi care poate fi sintetizată în versurile iniţiale din „Odă cărţii (I) ”: „Când te închid, carte, / deschid viaţa” în „Adolescenţă tulbure, tristă şi duioasă”, există referiri la câţiva dintre autorii pe care Neruda îi citea atunci: Baudelaire, Lautréamont şi Garcilaso. Există două versuri în care spune: „alăptaţi cu literatură, / cu toate tenebrele în mână” De la aceste tenebre, care par să vină dinspre livresc, poetul trece puţin câte puţin spre viaţă, spre experienţa comună a tuturor oamenilor: căutarea „pâinii, casei şi femeii”.

POEMUL 14

Acest poem este scris pe dosul a două programe muzicale de pe transatlanticul *Augustus*, aparţinând companiei Italian Line, din zilele de 4 şi 5 aprilie 1967. Aceasta indică faptul că e posibil să le fi scris în timpul călătoriei pe care a făcut-o împreună cu Matilde la bordul acestui vapor, care a ridicat ancora pe 31 martie 1967. Tema centrală a poemului este moartea celorlalţi, moartea celor care „au murit înainte să le sune ceasul" Judecând după data la care se poate să fi fost scris, după tonul mai degrabă sumbru şi după tema lui, rudele poetice ale poemului „Dar caii unde sunt?" ar trebui căutate în volumul *Las mănos del dia* (*Mâinile zilei*).

POEMUL 15. ANZILOR

Acest poem e datat 26 aprilie, Los Guindos, orele 12 şi jumătate după-amiază. Nu este indicat anul, însă ar putea fi situat între 1952, când Neruda se întorcea în Chile după exil, şi ultimul an în care locuieşte la Los Guindos, 1954. În orice caz, aparţine neîndoielnic epocii în care a scris *Odele elementare*. Nu putem să nu punem în legătură acest poem cu „Odă Anzilor cordilieri", din volumul *Noi ode elementare*. În amândouă găsim descrierea peisajului montan alternând cu proslăvirea muncii omului. Această temă se iveşte încă din „Piscurile din Machu Picchu" Pe de altă parte, lanţul muntos şi munca minerilor sunt prezente în diferite momente ale operei lui Neruda: „Cuprul" şi „Noaptea la Chuquicamata" în *Cântul general*; „Odă cuprului" în *Ode elementare*; „Sora mea, cordiliera" în *Memorialul de la Isla Negra*; mai multe poeme care poartă titlul „Vulcan" în *Spada aprinsă*, printre altele.

POEMUL 16

Datat 13 octombrie 1954, Los Guindos, acest poem s-ar putea intitula „Odă unei zile de primăvară"; tema e mai precis delimitată decât în „Odă primăverii" din *Ode elementare*, carte apărută în iulie 1952. Prin urmare, „Zi de primăvară" e ulterioară, iar poetul trebuie să fi scris acest text cu gândul la vreuna dintre celelalte cărţi de ode.

În opera lui Neruda există şi alte poeme cu această temă, cum ar fi „Odă aripilor din septembrie” din *Călătorii pe mare şi întoarceri*, şi „Primăvara în

Chile” din *Barcarola*. „Zi de primăvară” a fost găsit într-o cutie în care se află îndeosebi poeme incluse în două cărţi de ode: *Călătorii pe mare şi întoarceri* şi *Noi ode elementare*.

POEMUL 17

Acest poem apare pe primele pagini ale caietului care cuprinde manuscrisul lungului poem „Neîngropata din Paita”, publicat în *Cântece ceremoniale*. Deşi poate fi citit ca un poem independent, s-ar putea ca „Dau bineţe cerului” să fi fost scris ca un fel de portic pentru „Neîngropata din Paita”, în care poetul vorbeşte despre el însuşi şi despre situaţia lui din timpul călătoriei pe mare către Venezuela, când a făcut o escală la Paita. Dintr-un motiv pe care nu – 1 cunoaştem, 1 – a înlocuit cu un prolog în care vorbeşte de asemenea despre această călătorie: „De la Valparaíso pe mare. / Pacificul, drum greu de cuţite. / Soare ce se stinge, cer ce navighează. / Iar vaporul, insectă uscată, plutind pe ape. / Fiecare zi e un foc, e o cunună. / Noaptea estompează, răsfiră, împrăştie. / Vai, zi, vai, noapte, / vai, nave ale umbrei şi luminii, nave gemene! /Vai, timp, dâră / ruptă din navă! / încet, către Panamá, navighează aerul. / Vai, mare, floare aşternută spre odihnă! / Nu plecăm, nici nu ne întoarcem, nici nu ştim. Cu ochii închişi existăm”, în caietul unde se află manuscrisul, pe prima pagină, scrie: „La bordul vaporului «Uso di Mare», ieşit în larg pe 3 ianuarie 1959 din Valparaíso. Mergem în Venezuela. Artrită la ambele glezne!”

POEMUL 18

Acest poem este datat 17 octombrie 1958. Se află într-un caiet pe a cărui copertă scrie: „Ode elementare”, iar pe prima pagină: „Pentru riga de treflă” Toate celelalte poeme manuscrise pe care le cuprinde acest caiet sunt din cartea *Călătorii pe mare şi întoarceri* şi sunt ode: pentru pepene, pentru elefant, pentru pat, pentru ancoră, pentru

scaun şi pentru chitară. Deşi *Călătorii pe mare şi întoarceri* este cea de-a patra carte de ode elementare a lui Neruda, are câteva poeme care nu sunt ode – şi se pare că este una dintre cărţile în care poetul adună laolaltă materiale diverse. „Se-ntoarce de la foc fochistul" ar putea fi unul dintre aceste alte poeme, însă până la urmă n-a fost inclus în această carte. Cum se poate vedea, e construit pe baza unei lungi enumerări de profesii şi meserii, fiecare dintre ele legată de materia respectivă, în volumul *Mâinile zilei*, scris la doisprezece ani după, există un poem, „Plânsul", construit într-un mod asemănător: „Spune apoi omul / că urăşte fiecare zi de lucru, / osânda de a-şi câştiga pâinea, jalnicul său război, / veşmintele de aur – bogatul, colonelul – spada lui, / pasul ostenit – săracul, / valiza lui – călătorul, / impecabila lui cravată – chelnerul, / bancherul – seiful lui, uniforma lui – jandarmul, / mănăstirea ei – călugăriţa, portocala lui – vânzătorul, / carnea lui – măcelarul, izul de farmacie – farmacistul, meseria ei – târfa".

POEMUL 19

Acest poem este datat miercuri, 10 ianuarie 1973, Isla Negra. Se află într-un caiet pe a cărui primă pagină a scris: „Am început – în primele zile – de ianuarie – 1973 (bolnav la pat, stând pe o parte) – Cartea intitulată – Defecte Alese şi alte – poeme confidenţiale" Acest poem e primul care apare în caiet. În colţul de sus, din stânga, se observă o însemnare manuscrisă, după câte se pare cu scrisul lui Matilde, care spune: „Defecte alese – Revizuit" De aceea e ciudat că nu a fost inclus în această carte, căreia, în mod cât se poate de clar şi explicit, îi fusese destinat, şi nici în vreuna dintre celelaâte cărţi de poezie pe care Neruda le scria în acel moment şi care au fost publicate postum. În volum există, de asemenea, poeme aparţinând câtorva dintre următoarele cărţi: *Jardín de invierno* (*Grădină de iarnă*), *2000* şi *El corazón amarillo* (*Inimă albastră*). Profesorul Hernán Loyola a atras atenţia asupra afinităţilor de motive şi asemănărilor dintre *Inimă*

albastră şi *Defecte alese cu Extravagano* (*Extravaganţe*), între alte lucruri, printr-un „anumit supraton sarcastic”.

„Despre cel ce nu comunică” este singurul poem de Neruda în care telefonul este tema centrală; nu există, bunăoară, o „Odă pentru telefon” Cum se poate aprecia, este un poem despre relaţia personală a vorbitorului cu acest artefact, care-i invadează viaţa şi-l înjoseşte, încetul cu încetul: „m-am lăsat corupt încredinţându-mi / urechea superioară (pe care, inocent, o destinasem păsărilor şi muzicii) / acelei prostituţii de fiecare zi, / conectându-mi la ureche duşmanul / ce-mi puse stăpânire pe întreaga fiinţă”.

POEMUL 20

În cazul acestui poem, nu dispunem de o versiune manuscrisă, ci de una dactilografiată, găsită într-o mapă în care se aflau de asemenea copii ale poemelor „Odă pentru supa de ţipar-de-mare”, „Odă pentru lingură”, „Pentru Chile la întoarcere” şi „Antistrofă”.

„Aceşti doi oameni singuri” cinsteşte ceea ce însuşi poetul numeşte cucerirea „cerului neînsufleţit” în alte poeme, cum ar fi „Leneşul” din *Extravaganţe*, Neruda face dovada unei viziuni mai degrabă reticente faţă de călătoriile speciale: „Vor continua să rătăcească lucruri / de metal printre stele, / vor urca oamenii extenuaţi, / vor violenta blânda lună / şi îşi vor instala pe ea farmaciile”.

Chiar dacă poetul a declarat că nu-l interesa să se mute pe altă planetă, fiindcă iubea Pământul, succesele iniţiale ale Uniunii Sovietice în ceea ce s-a numit „cursa pentru cucerirea spaţiului” l-au făcut să se intereseze de spaţiul cosmic, care s-a deschis precum o nouă scenă pentru poezia lui.

În august 1962, când zbura cu avionul între Soci şi Moscova, Neruda a scris un articol entuziast, pornind de la misiunea navelor *Vostok III* şi

Vostok IV, care dădeau ocolul Pământului pilotate de Adrian Nikolaiev şi Pavel Popovici. În acest text, Neruda notează: „poezia trebuie să caute noi cuvinte pentru a vorbi despre aceste lucruri” în continuare, spune că nu de

mult văzuse pentru prima oară, la Moscova, un dicţionar de termeni fizio-nucleari. „Am fost uimit – scrie poetul – fiindcă, în afară de cuvintele *atom*, *reactor* şi alte câteva, nu cunoşteam niciunul dintre multele care umplu, asemenea unor coloane închise, această carte neobişnuită. Cele pe care le-am citit şi nu le-am înţeles mi s-au părut cuvinte neîndoielnic poetice, absolut necesare pentru noile ode, pentru viitoare cântări, pentru poezia care îl leagă într-un mod mai strâns pe omul de astăzi cu spaţiul necunoscut […]. Aceşti doi cosmonauţi care comunică unul cu altul, care sunt supravegheaţi şi conduşi de pe planeta noastră depărtată, care dorm şi mănâncă în cosmosul necunoscut sunt poeţi descoperitori ai lumii”.

Neruda şi-a imaginat propria lume văzută de la înălţime. Odată, l-a întrebat pe Gherman Titov dacă se zărea Chile de acoao, de sus. Titov îşi aducea aminte de nişte lanţuri de munţi albaştri, foarte înalţi, şi a presupus că poate acolo se afla Chile.

Într-unul dintre textele lui în proză, „Scormoniri împrăştiate”, din aprilie 1968, notează: „Şi chiar dacă Leonov nu mi-a spus-o când a fost la mine acasă, în Isla Negra, sunt sigur că a văzut Pământul din depărtare ca şi cum ar fi fost un coleopter uriaş, albăstrui şi zburător” Cosmonautul rus Alexei Leonov, care în 1965 a făcut prima preumblare spaţială, a fost un alt ghid al lui Neruda spre ceruri. Pe poet l-a impresionat faptul că Leonov era, de asemenea pictor. Într-un discurs, şi-a amintit cum îi povestise cosmonautul că „în Cosmos, culorile sunt strălucitoare” şi că nu exista vreo pictură care să poată aduce pe lumea noastră aceste culori. În „Astronautul”, al zecelea episod din *Barcarola*, Neruda relatează imaginara călătorie poetică spaţială: „Am ajuns, pentru că m-au invitat, la o stea de curând apărută: / Leonov îmi spusese dinainte că vom străbate o zonă plină de culori: / grămezi uriaşe de pucioasă şi amarant, foc furios de turcoaze, / porţiuni insolite de argint, ca nişte oglinzi efervescente”.

Poetul a fost impresionat, de asemenea, de Valentina

Tereşkova. În discursul pe care l-am pomenit, a spus că voiajele în spaţiul cosmic nu sunt complete „până când o femeie nu se duce şi se întoarce de acolo, de sus. Şi aceasta a fost frumoasa cosmonaută Valentina” în *Comiendo en*»

Hungria (*Mâncând în Ungaria*), spune că acele crochete pe care i le-au servit la restaurantul Cerbul de Aur ar putea fi duse pe Marte de astronaută, după care adaugă: „Cu aceste crochete şi cu Vaâentina, i-am da gata pe locuitorii galaxiilor şi, dintr-odată, într-o zi de duminică, am vedea Cerbul de Aur asaltat de extraplanetari lacomi”.

POEMUL 21

În cazul acestui poem, datat iunie 1968, Isla Negra, există o versiune dactilografiată, găsită într-un fişet împreună cu texte de conferinţe, prefeţe şi alte scrieri împrăştiate ale lui Neruda, şi o versiune manuscrisă, donată de o persoană particulară. Presupunem că, în acest poem, Neruda se referă la mascaroanele *Jenny Lind* şi *Henry Morgan*, despre care vorbeşte într-un text scris în 1970 pentru serialul de televiziune *Istorie şi geografie la Pablo Neruda*. Dacă e aşa, pare un lucru ciudat că alterează numele, deşi acest poem, în general, e destul de criptic, mai ales cele două versuri finale: „Trebuie să vezi ce aduc apele / râului cu patru braţe!”

În 1968, Neruda scria „Sfârşitul lumii”, iar peisajul acestui poem – un râu ce colectează „miasma tabelelor / şi măştile spaimei” şi care se poate vărsa „în mare sau în iad” – are ceva apocaliptic.

CUPRINS

7 INTRODUCERE 11 PROLOG 15 POEME DE DRAGOSTE 29 ALTE POEME 63 note